אִי פַּלְגָא בְּהֶפְסֵד – ואם ירצה שיחלקו בהפסדים שוה בשוה, נמצא שחצי מהסכום הוא הלואה, ואז יקבל המתעסק תְּרֵי תְּילְתֵי בַּאֲנַי – שני שליש מן השכר, נמצא שהוא מקבל חלק מרווחי הפיקדון בשכר טירחתו, ואין כאן חשש ריבית.

אָמַר רַב כַּהֲנָא, אֲמָרֵיתָא לִשְׁמַעֲתָא – אמרתי את שמועה זו [שאמר רבא שאין לפרש את לשון השטר כפשוטו משום שיש בזה איסור ריבית] קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנַּהַרְדְּעָא, וְאָמַר לִי, מנין לרבא להוציא את לשון השטר ממשמעותו, דִּלְמָא – שמא כוונת השטר כפשוטו שיחלקו ויטול כל אחד מחצה בין ברווח ובין בהפסד, ומכל מקום אין כאן איסור ריבית משום שרַב עֲלִישׁ טוֹבֵל עָמּוֹ בְּצִיר חֲוָה – טבל את פיתו בציר של בעל הממון, ובזה כבר קיבל את שכר טירחתו, ובדעת רבי יהודה, ואף שלדעת רבי שמעון אין די בשכר זה, הרי אָמַר רַב נַחְמָן שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, ואם כן אפשר שרב עלישׁ נהג כך.

ממשיך רב כהנא: (אמר) [אַמְרִי] לֵיהּ – אמרתי לו לרב זביד, מה שאמר רב נחמן הלכה כרבי יהודה, לַאו הִלְכְתָא אִיתְּמַר – לא היתה כוונתו שהלכה כמותו, אֶלָּא שִׁיטָּה אִיתְּמַר – כוונת רב נחמן לומר שרבי יהודה ורבי יוסי ברבי יהודה ורבן שמעון בן גמליאל, כולם בשיטה אחת הם עומדים, שמקילים בשכר המתעסק בעיסקא שדי בדבר מועט. אבל להלכה צריך שיתן לו שכר חשוב כדעת רבי שמעון וכמבואר במשנה. ואם כן מוכרחים לפרש את השטר כדברי רבא.

מוכיחה הגמרא כדברי רב כהנא: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא שלא היתה כוונת רב נחמן לפסוק הלכה, אלא להעמיד את דברי שלשת התנאים בשיטה אחת, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי אלא שכוונתו לפסוק הלכה, לָמָּה לֵיהּ לְמֵיחְשַׁב – למה היה לו למנות את שמות שלשת התנאים וּלְמֵימַר הֲלָכָה כרבי יהודה וַהֲלָכָה כרבי יוסי ברבי יהודה וכו', לֵימָא – היה לו לומר רק שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וממילא נדע שהלכה גם כרבי יוסי ברבי יהודה וכרבן שמעון בן גמליאל, דְּהרי רבי יהודה מֵיקֵל מִכּוּלְּהוּ – יותר מכולם. אלא ודאי לא התכוון רב נחמן לפסוק הלכה, אלא לומר שכל אלו בשיטה אחת הם.

אָמַר רַב, המוסר עגל לרועה בשומא על מנת שיחלקו בשוה בין בשכר ובין בהפסד, ואמר בעל הבהמה לרועה, מוֹתַר שְׁלִישׁ – מה שתשביח הבהמה יותר משליש ממה ששוה עתה, יהיה שלך בְּשָׂכְרְךָ – בשכר הטירחה שלך בחלק של הפיקדון, וכל השאר נחלוק בשוה, חֲרֵי וְזֵה מוֹתָר. שאפילו אם לבסוף לא תשביח הבהמה יותר משליש, אין כאן חשש ריבית, שלא טרח הרועה על חלק הפיקדון בשכר ההלואה, אלא כדי לקבל את יתרה זו אם תהיה. וּשְׁמוּאֵל חלק על רב וְאָמַר שאין די בכך כדי שלא יהיה בזה חשש ריבית, שהרי אם לֹא מָצָא מוֹתַר שְׁלִישׁ – לא השביחה הבהמה אלא רק שליש או פחות, וכי יֵלֵךְ הרועה לְבֵיתוֹ רֵיקָן ולא יקבל שום שכר על טירחתו, אם כן נמצא שטרח בשכר ההלואה. אֶלָּא אָמַר שְׁמוּאֵל, קוֹצֵץ לוֹ דִּינָר בשכרו חוץ ממחצית הרווחים, ונמצא שלא טרח חינם ואין כאן חשש ריבית.

מקשה הגמרא: וְכִי סָבַר רַב שאֵין קוֹצְצִין – אין צריך לקצוץ לוֹ דִּינָר, ודי בכך שאמר לו מותר שליש בשכרך. וְהָאָמַר רַב, רֵישׁ עֻגְלָא לְפָטוּמָא – הנותן עגל לרועה על מנת שיגדלנו ויפטמו, ויחלקו שניהם בשבח, צריך לתת לרועה את כל הראש תמורת שכר עמלו ומזונו מלבד מה שחולק עמו בשאר הבהמה, מַאי לַאו – האם אין כוונת רב באופן דְּאָמַר לֵיהּ מוֹתַר שְׁלִישׁ בְּשָׂכְרְךָ, שאם לא השביחה הבהמה יותר משליש, צריך לתת לו את ראש העגל, הרי שאף רב מודה שאין די בהסכם של מותר שליש בשכרך, אלא צריך לתת לו דבר קצוב כדעת שמואל. מתרצת הגמרא: לֹא, כוונת רב דְּקָאָמַר לֵיהּ אִי מוֹתַר שָׁלִישׁ, אִי רֵישׁ עֻגְלָא לְפָטוּמָא – שיש שני אופני היתר למסור בהמה לרועה בשומא, או שיתנה עמו שיקבל מותר שליש, או שיתנה עמו שיתן לו את ראש העגל.

אִיבָּעֵית אֵימָא, אמנם כוונת רב במה שאמר ריש עגלא לפטומא, הוא לאופן שאמר לו מותר שליש בשכרך, וסובר שצריך לקצוץ עמו גם שיתן לו את ראש העגל, וּכִי קָאָמַר רַב מוֹתַר שְׁלִישׁ בְּשָׂכְרְךָ מוּתָר, ומשמע שדי בכך ואף אם אין מותר שליש לא יתן לו כלום, היינו כְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ בְּהֶמָּה לְחֵדֵיהּ – שיש לרועה גם בהמות של עצמו, שצריך לטרוח עבורם שבאופן זה אין נוספת לו טירחה עבור בהמה אחת של בעל הבית, דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי – שכן דרך אנשים לומר, נַגֵּיל לְתוֹרָא, נַגֵּיל לְתוֹרֵי – אותה טירחה שיש לך כשאתה מגבל את הסובין והשעורים למאכל שור אחד, יש לך גם כשאתה מגבל למאכל שני שוורים, ונמצא שאין לו טירחה עבור בעל הבהמה, ואין כאן חשש ריבית. אבל אם אינו עוסק אלא בבהמות של העיסקא, צריך לקצוץ שיתן לו ראש עגל או כל שכר עמלו ומזונו, ואינו יכול לומר לו מותר שליש בשכרך.

רַבִּי אֶלְעָזָר מֵהַגְרוֹנְיָא זָבִין – קנה בְּהֵמָה, וְיָהִיב לֵיהּ לַאֲרִיסֵיהּ מְפַתֵּים לֵיהּ – ונתן את הבהמה לאריסו כדי שיפטם אותה ואחר כך יחלקו במה שהשביחה, וְכשהגיעה שעת החלוקה, יָהִיב לֵיהּ רֵישָׁא בְּאַגְרֵיהּ – נתן רבי אלעזר לאריס את כל הראש בשכר טירחתו, וְלבד מזה יָהִיב פַּלְגָא רֵיווְחָא – נתן לו מחצית מן הרווחים. אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ – אמרה לו אשתו של האריס לאריס, אם בשכל הבהמה היתה משלו ואתה לא הוצרכת אלא לפטמה, נתן לך את כל הראש לבד מן הרווחים, מסתבר שאִי מִשְׁתַּתְּפִתְּ בַּהֲדֵיהּ – אם תתן חצי מן המעות ותהיה שותף עמו בבהמה, יָהִיב לָךְ נַמֵּי אַלְיָתָא – יתן לך בשעת החלוקה לבד מן הראש גם את כל האליה. שמע האריס לעצת אשתו וְאָזַל זָבִין בַּהֲדֵיהּ – קנה בהמה בשותפות עם רבי אלעזר, והתעסק בה לפטמה. אך כשהגיעה שעת החלוקה, פָּלֵיג לֵיהּ מֵאַלְיָתָא – חלק רבי אלעזר את האליה ולא נתן לו אלא חצי מן האליה, וְאָמַר לֵיהּ רבי אלעזר לאריס, תָּא נְפַלְגֵיהּ לְרֵישָׁא – בוא ונחלוק גם את הראש. אָמַר לֵיהּ האריס לרבי אלעזר, הַשְׁתָּא כְּמֵעִיקָּרָא נַמֵּי לֹא – וכי עתה שאני שותף עמך ולא רק פטם, לא אקבל אף את כל הראש שהייתי מקבל בתחילה כשלא הייתי שותף. אָמַר לֵיהּ רבי אלעזר, עַד הָאִידָּנָא – עד עתה שזוּזֵי דִּידִי חֲווּ – שהיו כל המעות משלי, ואתה קיבלת אחריות על חצי מהבהמה, נמצא שהיתה זו הלואה, ואם כן אִי לֹא הֲוָה יָהֲבְנָא לָךְ טְפֵי פּוּרְתָּא – אם לא הייתי נותן לך מעט יותר מחלקך בשכר טירחתך, היה זה מֵיחֲזֵי – נראה כְּרִבִּית, מפני שנראה שאתה טורח בחלקי משום ההלואה שנתתי לך, ולפיכך נתתי לך את כל הראש בשכר טירחתך, אבל הַשְׁתָּא שׁוּתְּפֵי אֲנַן – שותפים אנחנו ואין כאן הלואה כלל, אם כן אין כאן חשש ריבית. מַאי קָאָמְרַתְּ – מה תאמר, טָרַחְנָא טְפֵי פּוּרְתָּא – הרי טרחתי יותר ממך בהכנסת הבהמה והוצאתה, ואם כן עליך לתת לי שכר טירחה. הרי אָמְרֵי אִינְשֵׁי [–דרך אנשים לומר] שִׁכְּתָם אֲרִיכָא לְמָרֵי אַרְעָא קְמַשְׁעֲבֵד נַפְשֵׁיהּ לְאַתּוֵי לֵיהּ רַעְיָא – סתם אריס משעבד את עצמו לבעל השדה ויש עליו לטרוח עבורו במציאת מרעה להבהמותיו, ואין בעל השדה צריך לשלם לו על כך שכר טירחה, ואם כן אף אני איני צריך לשלם לך שכר טירחה כיון שאתה האריס שלי.

תָּנוּ רַבָּנָן, הַשָּׂם בְּהֵמָה לַחֲבֵירוֹ שיטפל בה ויגדלה ויחלקו ברווחים, עַד מָתַי חַיָּיב המקבל לְטַפֵּל בָּהּ ואינו יכול להחזירה ולחלוק ברווחים, סוּמְכוֹס אוֹמֵר, בַּאֲתוֹנוֹת [–חמורים נקבות] צריך לטפל שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּבְגוֹדְרוֹת [–צאן] צריך לטפל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ. וְאִם בָּא המגדל לַחֲלוֹק את השבח בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ, חֲבֵרוֹ – בעל הבהמה מְעַכֵּב עָלָיו, שאינו רוצה לחלוק עד סוף הזמן. אֲבָל אֵינוֹ דּוֹמֶה טִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה זוֹ – הראשונה, לְטִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה אַחֶרֶת – השניה, שבשנה השניה יש הוצאות רבות יותר, מפני שהבהמה זקוקה למזונות רבים יותר.

שואלת הגמרא: (אבל מאי קאמר) [מַאי אֲבָל דְּקָאָמַר] – מהו לשון 'אבל' שנאמר בסיפא, הרי אין כאן דין שונה, אלא זהו הטעם לכך שאינו יכול לחלקו בתוך זמנו. משיבה הגמרא: אכן אין לגרוס 'אבל' אֶלָּא יש לגרוס 'לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה טִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה זוֹ לְטִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה אַחֶרֶת', וכוונת הברייתא לפרש את הטעם שחבירו יכול לעכב עליו, שמפני שטיפולה של השנה השניה יקרה יותר מטיפול השנה הראשונה, אם כן מה שסיכמו שיחלקו בשבח למחצה היה על דעת מנהג המקבלים שמטפלים בשתי השנים ולא רק בשנה אחת.

המשך בעמוד רטז

תַּנְיָא אִידָךְ, הָשַׁם בְּהֵמָה לַחֲבֵירוֹ שיטפל בה ויגדלה ויחלקו ברווחים ובולדות, וילדה, עַד מָתַי חַייָב המקבל לְהַפְקִיד אף בְּוָלָדוֹת של בעל הבהמה, ואינו יכול לומר לבעל הבהמה טול את חלקך בולדות, ואיני רוצה לטפל בהם שהרי איני נוטל בהם כלום. בְּבהמה דַּקָּה [–כבשים ועיזים], צריך לטפל שְׁלֹשִׁים יוֹם, ורק אחר שלשים יום רשאי לומר לבעל הבהמה שיטול את חלקו בולדות. וּבְבהמה גַּסָּה [–בקר], צריך לטפל חֲמִשִּׁים יוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּבהמה דַּקָּה צריך לטפל שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁמִּטִּיפוּלָהּ מְרוּבֶּה וזקוקה לטיפולו של הרועה הרגיל בכך. מפסיקה הגמרא באמצע הברייתא ושואלת: מַאי – מפני מה טִּיפּוּלָהּ מְרוּבֶּה. משיבה הגמרא: מִפְּנֵי שֶׁשִּׁינֶּיהָ דַּקּוֹת ואינה יכולה לאכול עשב, אלא צריכה לינוק מאמה [שנמצאת אצל הרועה] או שיאכילנה הרועה הרגיל בכך.

ממשיכה הברייתא: מֻכָּן וְאֵילָךְ – אם בעל הבהמה רוצה שהרועה ימשיך ויטפל בולדות יותר מהשיעור האמור, נוֹטֵל המקבל את הַמֻּחְצָה שֶׁלּוֹ, וְעוד חֲצִי מֻחְצָה בְּשֶׁל חֲבֵירוֹ – כלומר חצי ממה שישביחו הולדות במחצה של חבירו, שהרי מחצית זו של חבירו הם עיסקא גמורה שיש עליו חצי מאחריותם, ונוטל חצי ברווחיהם כדרך שנוטל באם. אך אין בעל הבהמה צריך לתת לו בהם שכר עמלו ומזונו, מפני שיש כאן חצי שהוא לגמרי שלו [ואף אינו הלואה], ואם כן הרי צריך לטרוח עבורם, לפיכך אין זה נראה שטורח בשל חבירו חינם משום ריבית.

מספרת הגמרא: רַב מְנַשְּׁיָא בַּר גָּדָא קיבל בהמה מחבירו על מנת לגדלה ולחלוק בשבח ובולדות, וילדה הבהמה ונשארו הולדות ברשותו, והמשיך לגדלם אף לאחר שיעור הזמן המבואר לעיל בברייתא, ולפיכך כשבאו לחלוק שָׁקַל – נטל מן הולדות את הַמֻּחְצָה שֶׁלּוֹ, וַחֲצִי מֻחְצָה מהשבח בְּבהמות שֶׁל חֲבֵירוֹ. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי – בא רב מנשיא עם שותפו לדין תורה לפני אביי, אָמַר לֵיהּ אבייֵ לרב מנשיא, מַאן פָּלַג לָךְ – מי חילק לך את הולדות בתום זמן חיוב גידולם, ושם את הולדות של הנותן כדי שתדע כעת כמה השביחו ותיטול חצי מהשבח. וכיון שלא שמו אותם על ידי בית דין אין לסמוך על השומא ששמת את הולדות בעצמך, ויש לחשוש שמא לא נישומו יפה, ועל כן אין לך חלק במחצה של חבירך כלל, שאין חצי הולדות שהם חלקו של בעל הבהמה נעשות כעיסקא בפני עצמה עד שיחלקו, וישומו את הולדות כדין. וְעוֹד טעם שאין לך ליטול חלק בחצי של חבירך, ואפילו אם שמו את הולדות כראוי על פי בית דין, משום שכאן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל את הולדות עד שיהיו גדולים הוּא, וְתָנַן במשנה (להלן ע״ב) שבְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל את הולדות ולא לחלוק אותם מיד, יַגְדִּילוּ – חייב המקבל לגדל את הולדות אף יותר מן השיעור המבואר בברייתא עד שיהיו גדולים, ואינו נוטל כלום בשל חבירו.

מספרת הגמרא: הֲנָהוּ תְּרֵי כּוּתָאֵי – שני כותיים דְּעָבוּד עִסְקָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – שעשו עסק יחד בשותפות, ולאחר זמן אָזִיל חַד מִנַּייהוּ – הלך אחד מהם פָּלֵיג וּזְזֵי בְּלָא דַּעְתֵּיהּ דְּחַבְרֵיהּ – וחלק את המעות לשנים בלא דעת חבירו, ונטל את חלקו ועסק בהם בפני עצמו, וכשנודע הדבר לחבירו, תבע ממנו חלק ברווחים, שכיון שלא חלקו בהסכמת שניהם אין זו חלוקה, ועדיין שייכים המעות לשותפות. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא – באו לפני רב פפא לדין תורה. אָמַר לֵיהּ רב פפא לתובע, מַאי נַסָּקָא מִינָּהּ – מה בכך שחבירך חלק את המעות בלא דעתך, הרי הָכִי אָמַר רַב נַחְמָן, זְזֵי בְּמַאן דְּפָלִיגִי דָּמוּ – מעות הרי הם כמחולקות ועומדות, וראוי כל אחד מהשותפים ליטול את חלקו ולהיפרד מן השותפות בכל עת שירצה.

ממשיכה הגמרא בסיפור המעשה: לְשָׁנָה – כעבור שנה, זָכוּן חַמְרָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – קנו אותם שני הכותיים חביות יין בשותפות על מנת למוכרם ולחלוק ברווחים, קָם אִידָךְ – השני [מי שתבע את חבירו בשנה הקודמת], ורצה לנקום בחבירו, וּפָלֵיג לֵיהּ בְּלָא דַּעְתֵּיהּ דְּחַבְרֵיהּ – וחלק את היין לשנים בלא דעת חבירו [ההוא שבשנה שעברה חלק את המעות], תבע ממנו חלק ברווחי היין, כיון שלא חלקו בהסכמת שניהם. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא – באו לפני רב פפא לדין תורה. אָמַר לֵיהּ רב פפא לזה שחילק את היין, מַאן פָּלַג לָךְ – מי חילק לך את היין, כלומר כיון שלא היתה החלוקה בהסכמת שניכם, אין זו חלוקה, וכל היין הוא עדיין בחזקת שניכם, וכל רווח שנעשה בהם שייך לשניכם בשווה. אָמַר לֵיהּ הכותי שהתחייב בדין לרב פפא, קָא חָזִינָא דְּבָתַר דִּידִי קָא אָתֵי מַר – רואה אני שהרב בא אחרי, כלומר שאתה נוטה תמיד לחייבני, שהרי בשנה שעברה כשחברי חילק את המעות שלא מדעתי, פסקת שהחלוקה הועילה, ועתה כשאני חילקתי את היין שלא מדעת חברי, אתה אומר שאין זו חלוקה. אָמַר רַב פָּפָּא,

אף על פי שבדרך כלל אין הדיין צריך לפרש לבעלי הדין את טעמי פסק דינו, מכל מקום כְּהַאי גַּוְנָא – באופן כזה שנראים הדברים שיש חשש שיחשדו בי, וַהֲאי צָרִיךְ אֲנִי לְאוֹדוֹעֵיהּ – להודיעו מאיזה טעם פסקתי כן, כדי שלא יבואו לחושדני, שנאמר (במדבר לב כב) ׳וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵה׳ וּמִיִּשְׂרָאֵל׳.

פנה רב פפא לאותו הכותי שהתרעם, ואמר לו, כשחילק חבירך בשנה שעברה את הזוּזֵי – המעות, מִי שָׁקִיל טָבֵי וְשָׁבִיק חַסְרֵי – וכי לקח לעצמו מטבעות טובים יותר והניח לך את המטבעות החסירים. (אָמַר לֵיהּ הכותי, לָא, כל המטבעות היו שוות וחילק אותם שוה בשוה. אָמַר לֵיהּ רב פפא,) זהו טעם החילוק בין חלוקת המעות שעשה חבירך בשנה שעברה לחלוקת היין שחילקת אתה בשנה זו, שאמנם במעות אף כשחולק שלא מדעת חבירו הרי זו חלוקה מפני שאין צריך בהם שומא, שהרי כל המטבעות שוות, אבל חֲמָרָא – חביות היין שחילקת אתה, כּוּלֵּי עָלְמָא יָדְעִי – הכל יודעים שאין כל החביות שוות, דְּאִיכָּא דְּבָסִים – שיש חביות שהיין שבהם טעים, והוא שוה יותר, וְאִיכָּא דְּלָא בָּסִים – ויש גם חביות יין שאינו טעים, שהוא שוה פחות, ואם כן קודם שחולקים ביין צריך שישומו מומחים כל אחד מהחביות ויעריכו את שוויה, וכל זמן שלא נישומו אין החלוקה כלום.

גּוּפָא, אָמַר רַב נַחְמָן זוּזֵי כְּמַאן דִּפְלִיגֵי דְּמוּ – המעות שבשותפות הרי הם כמי שהם מחולקים ועומדים, ורשאי אחד מהשותפים ליטול את חלקו מן השותפות בלא דעת חבירו. מגבילה הגמרא הלכה זו: הָנֵי מִילֵּי בְּטָבֵי וְטָבֵי – כשכל המטבעות, בין מה שלוקח ובין מה שמניח, הן מטבעות טובות שיוצאות בהוצאה, או תְּקוּלֵי וְתְקוּלֵי – כשכל המטבעות הן מטבעות שמשקלם מלא, אֲבָל טָבֵי וְתְקוּלֵי לָא – אבל אם חלק מן המטבעות הן מטבעות שמשקלם קל אלא שהן טובות בהוצאה, וחלק אחר הם מטבעות ששוקלות יותר אך אינם יוצאות כל כך בהוצאה, בין אם נטל את הטובות בהוצאה והניח את אותם השוקלות יותר ובין להיפך, אין חלוקתו חלוקה אלא אם כן היה זה בהסכמת שניהם.

רַב חָמָא הֲוָה מוֹגֵר זוּזֵי בְּפִשִּׁיטָא בְּיוֹמָא – רב חמא היה משכיר את מעותיו תמורת ׳פשוט׳ [–זוז מדינה שהוא שמינית שבזוז צורי] ליום לכל זוז, וסבר שכיון שאינו עושה כן בלשון הלואה אלא בלשון שכירות אין בזה איסור ריבית. לבסוף כָּלוּ זוּזֵי דְּרַב חָמָא – אבדו כל מעותיו וירדו לטמיון, מפני שנחשבו מעשיו כהלואה בריבית, והמלוה בריבית נכסיו מתמוטטים.

מבארת הגמרא את טעותו: הוּא סָבַר, מַאי שְׁנָא מעות מְמָרָא – מעדר. כשם שרשאי אדם להשכיר את כליו [כגון מעדר] וליטול מעות עבור השכירות אף על פי שלבסוף הוא מקבל את המעדר בחזרה, כך הוא רשאי להשכיר את מעותיו, וליטול מעות עבור השכירות. וְאמנם האמת שלֹא הָיא – אין סברא זו נכונה, מפני שיש הבדל בין שכירות כלי לשכירות מעות, מפני שכשמשכיר מָרָא לחבירו, חָדְרָא בְּעֵינָא – צריך השוכר להחזיר את המעדר הזה עצמו, אבל אינו מתחייב בדמיו אם נאנס או נשבר מחמת המלאכה, ולפיכך אין כאן הלואה ואין דמי השכירות ריבית, וְיֵדֵיעַ פָּחֲתֵיהּ – ועוד שניכר פגמו שהוא נפגם ומתקלקל מחמת המלאכה, ודמי השכירות הם תמורת פחת זה. מה שאין כן זוּזֵי, לֹא חָדְרֵי בְּעֵינֵייהוּ – אין המקבל מחזיר את אותם המעות שנטל, שהרי להוצאה ניתנו, ולפיכך אחריותן עליו אפילו אם נאנסו, ואם כן אף על פי שאמר בלשון שכירות הרי זו הלואה ושכרו ריבית, וְעוֹד, אפילו אם היה מחזיר את אותם המעות שנטל עצמם, מכל מקום הרי לֹא יְדֵיעַ פָּחֲתֵיהּ – אין ניכר בהם שום פגם, ונמצא שהוא נוטל שכר חינם והרי זה ריבית.

אָמַר רָבָא, שָׁרֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֵימַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ – מותר אדם לומר לחבירו חֵילְךָ אַרְבָּעָה זוּזֵי וְאוֹזְפֵיהּ לְפְלָנְיָא זוּזֵי – טול ארבעה זוז והלוה מעות לפלוני, ואין בכך משום ריבית, אף על פי שנמצא שהמלוה מקבל מעות תמורת ההלואה, מפני שלא באו המעות מיד הלוה, וְלֹא אָמְרָה הַתּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִן הַלָּוֶה לַמַּלְוֶה. וְאָמַר רָבָא, שָׁרֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֵימַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ – מותר אדם לומר לחבירו שָׁקִיל לְךָ אַרְבָּעָה זוּזֵי וְאֵימוֹר לֵיהּ לְפְלוֹנִי לְאוֹזְפָן זוּזֵי – טול ארבעה זוז לעצמך, ואמור לפלוני שילוה לי מעות, ואף על פי שנמצא שהוציא הלוה מעות עבור ההלואה, אין בזה חשש ריבית. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, שכיון שלא נתן את המעות למלוה אלא למי שיפתה את המלוה להלוות לו, אין זו ריבית אלא שָׂכַר אֵמִירָה קָא שָׁקִיל – הוא נוטל.

מביאה הגמרא דוגמא לכך: כִּי הָא דְּאַבָּא מַר בְּרֵיהּ דְּרַב פָּפָּא, הֲוָה שָׁקִיל אוּגְנָא דְּקִירָא – היה נוטל חלות שעוה עגולות, מִקִּירָאֵי – מסוחרי השעוה, וְבשכר זה אָמַר לֵיהּ לַאֲהוֹבֵיהּ אוֹזְפִינְהוּ זוּזֵי – אמר לאביו רב פפא שילוה להם מעות. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב פָּפָּא, אָכִיל בְּרֵיהּ דְּמַר רִבִּיתָא – בנו של הרב [–אבא מר] אוכל ריבית, שהרי הוא נוטל מן הלוים שעוה תמורת ההלואה שאביו מלוה להם. אָמַר לְהוּ רב פפא, כָּל כִּי הַאי מַר רִבִּיתָא נָיכוּל – ריבית כזו מותר לו לאכול, מפני שלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִלְּוֶה לַמַּלְוֶה, אבל הָכָא שאין הם נותנים את הריבית לי שאני מלוה להם, אלא לבני אבא מר, אין זו ריבית אלא שְׂכַר אֵמִירָה על כך שהוא אומר לי להלוות להם קָא שָׁקִיל, וְשָׁרֵי.

משנה

שָׁמִין פָּרָה גדולה וַחֲמוֹר גדול שראויים למלאכה, וְכן כָּל דָּבָר שֶׁהוּא עֹשֶׂה מלאכה וְאוֹכֵל, לְמֶחֱצָה – על מנת לחלוק בין ברווח ובין בהפסד, ואין צריך להעלות לרועה את שכר עמלו ומזונו, מפני שבהמות אלו ראויות למלאכה, וכל מלאכתם במשך הזמן שהם נמצאות ביד הרועה הן של הרועה, והרי זה תמורת עמלו ומזונו, שכיון שיש לו ריוח במה שהוא טורח בעדם אין זה נראה כריבית.

מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַחֲלוֹק אֶת הַוְּלָדוֹת של הבהמות שנישומו מֵעִיד כשיגיע הזמן הראוי לחלוקה, שהוא בבהמה דקה אחר שלשים יום ובבהמה גסה אחר חמשים יום, חוֹלְקִין את הבהמות מיד, ואין בעל הבהמה יכול לדרוש שימשיך הרועה לגדל גם את חלקו בולדות, ואם רוצים שהרועה ימשיך ויגדלם, יטול הרועה חצי מן השבח אף במחצה של בעל הבהמה. אבל בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שעל הרועה לְגַדֵּל את הולדות, יַגְדִּילוּ – עליו לגדלם, ואינו נוטל כלום במחצה של חבירו.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אף על פי שהתבאר שדווקא בהמות גדולות שראויות למלאכה מותר לשום ולחלוק בשבח למחצה בלא לתת לרועה את שכר עמלו ומזונו, אבל בבהמות קטנות כגון עגלים וסייחים צריך לתת שכר עמלו ומזונו, מכל מקום אם שם לו בהמה גדולה עם ולדה הקטן, אף על פי שהקטן אינו עושה מלאכה, אין צריך לשום שכר עמלו ומזונו של הולד, אלא שָׁמִין את הָעֶגֶל עִם אִמּוֹ, וְיֶחֱ עִם אִמּוֹ, שמפני שאמו עושה ואוכלת נחשב הכל כעיסקא אחת גדולה, והמלאכה שהאם עושה מועיל להיחשב שכר עמלו ומזונו גם של הולד.

המשנה מחדשת דין נוסף: וּמַפְרִישׁ – מגדיל ומרחיב עַל שֶׁהוּא – החובר שדה מחבירו מותר לומר לבעל השדה שילוהו מעות כדי שיוכל להוציא הוצאות על השדה, והוא יוסיף לו על דמי חכירותו, מלבד מה שיחזיר לו את ההלואה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית, וכפי שיבואר בגמרא:

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, מַפְרִישׁ אדם עַל שֶׁהוּא וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית. מפרשת הברייתא: כֵּיצַד, הַשּׂוֹכֵר אֶת הַשָּׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ בחכירה, בְּתְמוּרָה לַעֲשָׂרָה כּוֹרִים חִטִּין שישלם החובר לבעל השדה לְכָל שָׁנָה שהוא חוכרה, בין אם תעשה השדה פירות מרובים ובין אם לא תעשה כלל, וְאוֹמֵר לוֹ החובר לבעל השדה, תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז בהלואה, וַאֲפַרְנְסָנָּה – ובמעות אלו אוכל לקנות חטים לזרוע בשדה וזבל לזבל את השדה, ולהוציא את כל צרכי השדה, וַאֲנִי אֶעֱלֶה לְךָ

המשך בעמוד צב

בשכר החכירות שְׂנֵים עָשָׂר כּוֹרִין של חטים לְשָׁנָה, מלבד שאחזיר לך את ההלואה של המאתים זוז, **מוּתָּר** לעשות כן ואין בזה ריבית, שאין הוא משלם לו עבור מעותיו, אלא שכיון שהוא נותן לו את המעות כדי להשתמש בהם להשבחת גוף הקרקע, הרי זה כאילו הוא שוכר ממנו שדה משובחת יותר, ויש לו לשלם בשכירותה יותר ממה שמשלמים על שדה רגילה.

ממשיכה הברייתא: **אֲבָל אֵין מַפְרִיז לֹא עַל חֲנוּת וְלֹא עַל סְפִינָה** – אם שכר חנות או ספינה, אסור ללוות מן המשכיר מעות כדי לקנות פירות ולמכור בחנות או כדי לקנות סחורה להוליך בספינה, על מנת שיעלה לו את דמי שכירות החנות או הספינה, שכיון שאינו מוציא את המעות כדי להשביח את גוף החנות או הספינה, אי אפשר להחשיב זאת כאילו שכר ממנו חנות יקרה יותר או ספינה יקרה יותר, ונמצא שמה שהוא מוסיף לו בשכירות הוא בשכר המתנת המעות, והרי זו ריבית גמורה.

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, פְּעָמִים שֶׁמַּפְרִיז עַל חֲנוּת – יש אופנים שמותר ליטול הלואה מן המשכיר ולהוסיף על ידי זה בשכירות החנות, והוא כגון שלוה ממנו מעות כדי **לָצוּר בָּהּ צוּרְתָא** – לצייר צורות נאות בקירות החנות שתהיה נאה יותר, וימשכו הקונים לקנות ולאכול בה, שכיון שהחנות נעשית משובחת יותר עלה מחיר שכירותה, ולפיכך הוא רשאי להעלות את מחיר השכירות. וכן יש אופנים שמותר להוסיף על שכירות **הַסְּפִינָה** על ידי ההלואה, כגון שלוה ממנו מעות **לַעֲשׂוֹת לָהּ אִיסְקַרְיָא** – וילון, או שאר כלי הספינה כגון תורן, שהוא משביח בכך את גוף הספינה.

מפרשת הגמרא: **חֲנוּת לָצוּר בָּהּ צוּרְתָא** הוא שבח בגוף החנות, משום **דְּצָבוּ בָּהּ אִינָשֵׁי** – שאנשים רוצים בה **וַהֲוֵי אַגְרָא טְפֵי** והרי שכרה שוה יותר. וכן **סְפִינָה לַעֲשׂוֹת לָהּ אִיסְקַרְיָא** הרי זה שבח בגוף הספינה, **שכֵּיוָן דְּשַׁפִּירָא אִיסְקַרְיָא טְפֵי** – שוילון הספינה יפה יותר, **אַגְרָא טְפֵי** – שכרה שוה יותר.

סְפִינְתָּא – בהשכרת ספינה, **אָמַר רַב, אַגְרָא וּפַגְרָא** [–שכר ופחת] מותר ליטול שכר על השכרת הספינה, אף על פי שהשוכר מקבל עליו אחריות אונסים שאם תישבר הספינה ישלם אותה השוכר, ואין בזה משום ריבית.

אָמְרוּ לֵיהּ רַב כָּהֲנָא וְרַב אַפֵּי לְרַב, מדוע מותר הדבר, אִי אַגְרָא – אם נוטל הוא שכר על השכרתה, והיינו שהיא נשארת ברשותו, **לֹא פַגְרָא** – אין לו לתבוע מן השוכר את דמי שבירתה, שהרי ברשותו נשברה והשוכר אינו חייב באונסים, **וְאִי פַגְרָא** – ואם הוא נוטל מן השוכר את דמי שבירתה, והיינו שכשנתן את הספינה לשוכר שם אותה בדמים, שאם תישבר ישלם לפי מה שהיתה שוה אז, נמצא שאין זו שכירות אלא הלואה, שהשוכר לוה את הספינה ונבנסה לרשותו והוא חייב להשיב אותה או את דמיה בכל אופן, ואם כן **לֹא אַגְרָא** – אין לו ליטול שכר על השכרתה, שהרי זו ריבית על ההלואה.

מספרת הגמרא: **שָׁתִיק** – שתק **רַב**, מפני שלא מצא תשובה על קושייתם. תמה **וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מַאי טַעְמָא שָׁתִיק רַב** ולא השיב לרב כהנא ורב אסי על קושייתם, וכי **לֹא שְׁמִיעָא לֵיהּ הָא דְּיָתְנֵיָא** בברייתא סיוע וטעם לדבריו, שכך שנינו בברייתא, **אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** במשנה (להלן ע:) **אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּיְרֵיחַ מִיִּשְׂרָאֵל** – שאסור לקבל מיהודי עיסקא [בעלי חיים, חפצים או מעות] באופן שמקבל על עצמו את כל האחריות ויצטרך להחזיר לנותן את כל שויה בשעת קבלת העיסקא, אפילו אם תיפחת או תיפסד לגמרי, ואם ירויח יחלוק בשכר עם הנותן, מפני ששכר זה נחשב ריבית, **אֲבָל מְקַבְּלִין צֹאן בַּיְרֵיחַ מִן הַנָּכְרִים** – שאין איסור להלוותם וללוות מהם בריבית. מחדשת הברייתא: **אֲבָל אָמְרוּ** חכמים, **הַשָּׁם פָּרָה לַחֲבֵירוֹ** ונותן לו אותה שיגדלנה, **וְאָמַר** לו המקבל לנותן, **הֲרֵי פָּרָתְךָ עֲשׂוּיָה עֲלֵי בִּשְׁלִשִׁים דִּינָר**, שאם לא אשיב את הבהמה עצמה [כגון אם תמות], אשיב שלשים דינרים שהוא שווי הבהמה עתה, **וַאֲנִי אֶעֱלֶה לְךָ** בשכר שאני חורש בה, **סָלַע בְּחֹדֶשׁ**, הרי זה **מוּתָּר**, ואין שכר זה נחשב ריבית. וטעם הדבר, **לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂאָהּ דָּמִים** – שלא התחייב להשיב לבעל הבהמה את כל דמיה כפי שהיא שוה עתה, ולפיכך אין זו הלואה. ומיד מקשה הגמרא: **וְכִי לֹא עָשָׂאָהּ** דמים, הרי מבואר בברייתא שהתחייב להשיב לו שלשים דינרים אם לא ישיב את הבהמה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת** כוונת הברייתא לומר **שלֹּא עָשָׂאָהּ דָּמִים מֻחָלָּטִים אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה** – שכל זמן שהבהמה חיה, הוא רשאי להשיב את הבהמה כמו שהיא, אפילו אם יפחתו דמיה מחמת שיזולו הפרות או מטעם אחר, ולא התחייב אלא שאם תמות או תאבד לגמרי יתן לו שלשים דינרים, ואם כן אין זו הלואה, שהרי מבחינת הדמים אפשר שישיב לו פחות ממה שקיבל ממנו.

הרי יש ללמוד מדברי הברייתא שכל עיסקא שאין המקבל מקבל על עצמו אף אחריות אם תוזל העיסקא, אלא רק אחריות על האונסים, אינה נחשבת הלואה ומותר ליטול שכר. ואם כן יש מכאן סיוע לדברי רב, ותירוץ לקושייתם של רב כהנא ורב אסי, שהרי אף כשמשכיר את הספינה והשוכר קיבל עליו אחריות אונסים, הרי לא קיבל עליו אחריות שאם תוזל הספינה יצטרך להשלים לו את מחירה כפי שהיתה בשעת קבלת הספינה, אלא רשאי להשיב לו את הספינה כמו שהיא, ואם כן אין זו הלואה ואין כאן חשש ריבית.

פוסקת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, הִלְכְתָא, סְפִינָה אַגְרָא וּפַגְרָא** – מותר ליטול על השכרת ספינה שכר, אף על פי שהשוכר מקבל עליו אחריות שבירתה, שאם תישבר ישלם את כולה, וכדברי רב.